

КАРТА ПАМ'ЯТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Рецензія на монографію: Пухонська О. Літературний вимір пам'яті : монографія / Оксана Пухонська. — Київ : Академвидав, 2018. — 304 с.

Вивчення феномена пам'яті є явищем трансдисциплінарним і, разом з тим, відокремленим як один з методів сучасних гуманітарних досліджень. Студії посттоталітарної пам'яті української історії представлені відомими працями українських науковців (А. Киридон, Я. Грицака, М. Рябчука). Однак звернення до художніх текстів, які репрезентують і актуалізують травматичний досвід минулого, менш поширене в українському літературознавстві.

Монографія Оксани Пухонської є результатом продовження літературознавчого вивчення широкого кола проблем, що пов'язані із memory studies (услід уже відомим працям Т. Гундорової «Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми» і Я. Поліщука «Ревізії пам'яті»), та зразком вдалого застосування нового й актуального методу аналізу художнього тексту.

Адже дослідниця зупиняється на висвітленні категорії «посттоталітарна пам'ять», яку інтерпретує крізь призму «досвіду травми» поколінь, та переконливо підтверджує теоретичне обґрунтування роботи прикладами знакових творів сучасної української літератури.

Теоретичним підґрунтям роботи стали дослідження проблеми пам'яті, зокрема і теми травматичного досвіду, А. Ассман, Я. Ассмана, А. Еткінда, Н. Наймарка, П. Нора, Т. Снайдера та ін.

Передусім авторка зосереджує нашу увагу на дослідженнях П. Нора, а саме на проблемі наукового розмежування і визначення категорій «пам'ять» та «історія», «національна пам'ять» та «національна історія». Теоретичною базою роботи є і проаналізовані праці П. Рикера, пов'язані з концепцією розриву П. Нора: опис сутності розриву між пам'яттю й історією, коли «історія починає створювати власну історію». Або, як пізніше визначить Я. Ассман у концепції «культурної пам'яті», коли відбувається трансформація «фактичної історії у ту, яка запам'яталась, і тим самим у міф».

Концепція «комунікативної пам'яті» (Я. Ассман) демонструється як один із різновидів пам'яті поколінь. Тобто так званої біографічної пам'яті, яка неодмінно містить усні й фіксовані спогади, щоденники, фотографії, що презентують і ретранслюють уже завершену життєву історію. Згідно з концепцією Я. та А. Ассманів, пам'ять поколінь обмежується трьома-чотирма поколіннями, об'єднаними спільним життєвим простором (діти-батьки-діди-прадіди). З їх смертю комунікативна пам'ять стає частиною пам'яті культурної, тому так важливо документально/художньо зафіксувати спогади поколінь. А. Ассман підкреслює значимість і трьох стабілізаторів індивідуальної пам'яті: афекту, символу, травми.

Опираючись на теоретичні обґрунтування дослідників історичної та культурної пам'яті, Оксана Пухонська передусім аналізує зразки втілення травматичного досвіду в художньому тексті. Варто зазначити, що особлива увага привертається до висвітлення концепції «приниженого мовчання» крізь

призму «культурної амнезії» українського суспільства. Аналізуються твори, у яких, за словами Оксани Забужко, події і герої *«йшли по водах часу — / І не вертали в пам'ять поколінь»*. «Проговорювання травми» демонструється на прикладах романів Ю. Андруховича, О. Забужко, В. Кожелянка, О. Ульяненко, Є. Пашковського, В. Шкляра.

Оксана Пухонська фіксує також зміну наративних особливостей меморіальних рефлексій від літератури доби постмодернізму 90-х років до літератури нового тисячоліття.

Дуже важливо, як зауважує авторка монографії, що не лише епічні твори сьогодні позбавлені звичної естетизації травми, а й поетичні, а саме збірка Б. Гуменюка «Вірші з війни». Разом з тим, у сучасній літературі відсутня мова емоційного переживання, прикладом чого постає книга В. Бурлакової «Життя P. S.», яка має передусім публіцистично-репортажний характер, а відповідно до жанрових властивостей роману-щоденника передбачає наявність авторської рефлексії та сповідальний характер.

Особлива цінність дослідження у зверненні до літературної репрезентації подій, що відбувались і продовжують відбуватися «на нашій пам'яті»: Революції гідності, анексії Криму, війни на Донбасі. Це література «гарячих слідів», як характеризує її Оксана Пухонська, розглядаючи романи Г. Вдовиченко «Маріупольський процес», В. Шкляра «Чорне сонце», С. Талан «Оголений нерв», С. Жадана «Інтернат» і демонструючи читачеві виразні приклади художнього втілення теми повернення витісненої пам'яті.

Наталя Ліхоманова

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенка, 13-Б, м. Київ, Україна, 04212
n.likhomanova@kubg.edu.ua

Рецензія надійшла до редакції 21.10.2018